

ПРО НОВІ РЕЛІГІЇ Й СТАРІ ІНСТРУКЦІЇ

Проблеми, пов'язані з новітніми релігійними рухами час від часу опиняються в центрі самої гострої суспільної дискусії, отримують виразне політичне забарвлення і навдивовижу вигадливі інтерпретації. І, водночас, у громадському обговоренні цієї проблеми незмінно відтворюються старі, але дуже живучі міфи. Передовсім це стосується механізмів входження до новітніх релігійних рухів. Як люди приходять туди? Внаслідок власного рішення чи через гіпноз, сконструйовані у спецлабораторіях психотехніки чи так звану промивку мозків?

1. Спочатку про термін „brainwashing”. Власне він з'явився під час Корейської війни (1950-1953), коли стало відомо про антиамериканські заяви, зроблені деякими американськими військовополоненими. Дехто з них навіть відмовився повернутися додому в США після укладення перемир'я. У вересні 1950 р. газета *Miami Daily News* оприлюднила статтю журналіста Едварда Хантера, де вперше англійською з'явився термін 'Brain-Washing'. Цей термін швидко став модним і широко використовувався в роки холодної війни. Саме Хантер (а не вчені) визначив 'Brain-Washing' як таку систему обробки мозку, коли людина захоплено приймає те, що за нормальних умов у неї викликає відразу. Він стверджував, що китайці під час Корейської війни піддавали полонених „промивці мозків” – системі настільки потужній й руйнівній для ментального здоров'я, що багато з проінтерв'юйованих ним колишніх полонених не прийшли до тями і через кілька років після полону. Однак, коли після закінчення війни фахівці отримали завдання з'ясувати, що ж відбувалося насправді, дослідження вчених не підтвердили журналістських припущень (втім, Хантер не був „чистим” журналістом – він працював на ЦРУ). Зокрема, психологи Р.Ліфтон та Е.Счейн, досліджуючи поводження з полоненими під час Корейської війни, кожний окремо дійшов до спільного висновку: спроби в насильницький спосіб примусити особу змінити особисті переконання і поведінку досягають успіху тоді, коли особа під примусом вимушена демонструвати ці зміни заради виживання (Див.: Lifton R. *Thought Reform and the Psychology of Totalism.*- Chapel Hills, 1989). Вони висували, що ці зміни демонструвала меншість полонених і більшість з цієї меншості повернулася до попередніх переконань й поведінки тільки-но тиск на них припинився. Показово, що обидва вчених настійливо рекомендували не вживати термін „промивка мозків”. Прикметно, що спроби спецслужб різних держав створити ефективні техніки „контролю свідомості”, різних „агентів-зомбі” тощо, провалилися (Див.: [http:// en. wikipedia. org/ wiki / Project_MKULTRA](http://en.wikipedia.org/wiki/Project_MKULTRA)).

Потім широкого розголосу набула справа Петті Херст – нащадниці знаменитого медіамагната. 1975 р. її нібито було викрадено з помешкання в Каліфорнії, а через деякий час в газетах з'явилося її фото – Петті з гвинтівкою бере участь у пограбуванні банку. Коли Херст, котра, як зрештою з'ясувалося, приєдналася до лівацького парамілітарного угруповання (SLA), було зрештою заарештовано, її адвокати побудували захист на тому, що їхнього клієнта було піддано процедурі промивання мозку, вона втратила волю і не може відповідати за власні вчинки. Зрештою, 1984 р. вийшла знаменита праця британського соціолога А.Баркер „Як стають мунітами: промивка мозку чи вибір?”, де автор, спираючись на власні дослідження членів Церкви Уніфікації Муна, дійшла висновку: муніти рекрутують нових членів і утримують старих за допомогою прийомів, відомих багато століть, а не якихось екстраординарних технік (*The Making of a Moonie: Brainwashing or Choice?* – Oxford, 1984). Ще раніше М.Расмуссен, який вивчав цю ж спільноту методом «включеного спостереження», визначив мунізм як альтернативну систему ідеалів, що надає індивідові впевненість у собі через підкорення емоціям, групі, новим ідеалам. М.Расмуссен підкреслює, що поширення мунізму не можна пояснити залякуванням та насиллям: ніхто з членів секти, за його спостереженням «зсередини», «не

був одурманений наркотиками, ані загіпнотизований, ані прив'язаний до стільця... Адепти Муна відмовилися від багато чого – від можливості мислити, читати, конфронтувати... Вони знайшли в секті дещо більш важливе для них, аніж те, що ціную я» (In Gods We Trust: New Patterns of Religious Pluralism in America. New Brunswick. – London, 1982. – P. 268). Попри те, що теорія промивки мозку зазнала ніщивної критики, Американська Психіатрична Асоціація прийняла пропозицію Маргарет Сінгер - однієї з найбільш послідовних прихильниць цієї теорії - очолити цільову групу з вивчення оманливих і непрямих технік переконання та контролю (DIMPAC). Ще до того, як DIMPAC видав свій звіт, АРА оприлюднила документ, де мовилося, що „методологія докторів Сінгер і Бенсона відкидається науковим співтовариством”, що гіпотези, які висувуються Зінгер, є „не чим іншим, ніж припущеннями, і що теорія насильницького переконання... не є значущим науковим концептом”. Пізніше АРА відкинула і звіт цільової групи як недостатньо обґрунтований. Прикметними були й зовнішні рецензії на цей звіт. Професор Хайфського університету Б.Бейт-Халламі серед інших зауважень писав, що „промивка мозків є не визнаним науковим концептом, а радше сенсаціоналістським поясненням” і що звіт за тональністю нагадує публікацію таблоїду. Коли АРА відкинуло висновки Сінгер, то вона позвалася на Асоціацію до суду за наклеп, шахрайство, змову тощо, але суд програла.

Стисло аргументи проти теорії “промивання мозків” або “розумової дестабілізації” виглядають таким чином. По-перше, як вже вище зазначалося, спроби “перетворення мислення”, які здійснювалися в “таборах перевиховання” Китаю та Північної Кореї, а також за деякими відомостями, ЦРУ, в більшості своїй все-таки зазнали цілковитої невдачі. Важко припустити, що фахівцям, які діяли в сприятливих для своїх експериментів умовах, не вдалося досягти результатів, яких нібито легко досягають релігійні лідери-непрофесіонали.

По-друге, питома вага тих, хто приєднався до НРР і полишив їх впродовж перших же років, дуже великий. Це не могло б статися в разі встановлення надійної залежності неофітів від лідерів.

По-третє, соціологи, які вивчали контрверсійні релігійні групи, не знайшли там якихось особливих механізмів переконання, котрі відрізняли б їх від багатьох соціальних спільнот. Хоча, як стверджує колишній президент Американської психологічної асоціації Ф.Зимбардо, впливи багатьох НРР, не відрізняючись за змістом, є більш інтенсивними, глибокими і масштабними. Зрештою – і це слід визнати головним – соціологи і психологи пропонують насправді обґрунтовані моделі повернення і приєднання до НРР (Hexham I. New Religions as Global Cultures: Making the Humfn Sacred. Boulder and Oxford: Westview Press. – 1997. - P 10).

Деякі християнські автори вказують на антихристиянськість теорій промивки мозку, контролю над свідомістю тощо, оскільки вони є несумісними з категоріями відповідальності, вільного вибору й гріха . “Промивання мозку”, між тим, зовсім не залишалося “голою теорією”. Вона стала платформою для “депрограмування” - примусового “позбавлення залежності від культів”, яке практикувалося певного роду діячами переважно у США. У багатьох випадках “депрограмування” означало викрадення людини і насильство над нею з боку “депрограмерів”. Це призводило до людських трагедій; піонеру депрограмування Т.Патріку було винесено кілька звинувачувальних вироків американськими судами.

2. Ще один міф – це нібито, як пишуть, зокрема, автори з Інституту дослідження тоталітарних релігій та релігієзнавства, *“більшість НРТ вже визнана вченими та урядами багатьох країн деструктивними, тоталітарними, псевдорелігійними, а часом відверто кримінальними і навіть заборонені у багатьох країнах.”* Щоби була зрозумілою вся безглуздість цього твердження, наведу такі факти. Ще 20 років тому в банку даних Інституту з вивчення американських релігій містилася інформація про 1667 релігійних груп у Північній Америці, 836 з яких кваліфікувалися як нетрадиційні релігії; 500 з них були створені між 1950 та 1988 рр. Якщо ж спробувати підрахувати новітні релігійні рухи

в Африці та Латинській Америці, то це буде п'ятизначна цифра. Г.Мелтон говорить про наявність від 700 до 1000 нових релігій у Північній Америці – метафізичних, магічних, комунарних, містичних, міленіальних, неоорієнтальних тощо. Стільки ж течій, на його думку, може бути в Європі. Скільки ж НРТ визнано “вченими та урядами багатьох країн деструктивними, тоталітарними, псевдорелігійними”? 100, 200, 500? Які саме? Якими урядами? Рішеннями яких судів? Невідомо. Автори згаданого тексту обирають дві головні мішені: “заборонена в низці країн Європи Церква Саентології” та “заборонені або значно обмежені у 35 країнах світу” Свідки Єгови.

Насправді, ситуація виглядає таким чином: в Іспанії, Португалії, Італії Церква Саентології має статус релігійної організації. В Німеччині деякі землі надали Церкві Саентології статус релігійної організації, інші – ні, але загалом вона має в країні 18 церков і місій, а в грудні 2006 р. відкрила новий центр в Берліні. У Греції саентологи діють в рамках зареєстрованих неприбуткових організацій. У Великобританії й Данії ця організація статусу релігійної не має, але діє абсолютно вільно, навіть має в Копенгагені свою Європейську штаб-квартиру. Взагалі, поширені в медіа (передовсім російських, але часто – і українських) заяви, що нібито Церква Саентології заборонена у Франції або в тих чи інших країнах Європейського Союзу, просто не відповідають дійсності. 5 квітня 2007 р. Європейський Суд з прав людини у справі “Саентологічна Церква м. Москви проти Російської Федерації” одноголосно встановив порушення з боку РФ відносно Церкви Саентології статті 9 та 11 Європейської конвенції з прав людини. Це рішення Страсбурзького Суду має серйозне прецедентне значення і стосується всіх 46 країн-членів Ради Європи (Див.: <http://www.sclj.Ru/news/detail.Php?ID=1341>).

Свідки Єгови не заборонені в жодній з європейських країн: навіть в Білорусі, чия репутація в сфері захисту свобод є, м'яко кажучи, не бездоганною, зареєстровано 26 громад Свідків Єгови. В Австрії Свідки Єгови користуються статусом конфесійної організації, у Франції близько 50 асоціацій Свідків Єгови мають статус юридичних осіб, звільнених від оподаткування, у Греції і в Румунії вони визначені законом як “визнана релігія.” В Іспанії зареєстровані 2 центри Свідків Єгови, в Латвії – 14 об'єднань, в Швеції їм гарантовано право відмовлятися від військової служби. В Італії 4 квітня уряд підписав угоду з Свідками Єгови (а також, у цей же день, з Церквою мормонів, Православною церквою Константинопольського патріархату, Буддійським союзом та іншими релігійними організаціями); в Іспанії зареєстровано 2 об'єднання Свідків Єгови, в Латвії 14 конгрегацій, в Киргизії – 49, в Казахстані зареєстровано національний центр і 13 обласних управлінь. За межами Європи Свідки Єгови діють у різному юридичному статусі в таких різних країнах, як Ізраїль і Йорданія, Куба і Нігерія, Домініканська республіка і Берег Слонової Кістки, Еквадор і Чад, Мексика і Танзанія, не кажучи вже про США й Канаду. Навіть у комуністичній Кубі їхня діяльність не заборонена.

Якщо вже говорити про “низку”, то не країн, де Свідки Єгови заборонені, а судових справ, виграних ними у Європейському Суді з прав людини. Їх дійсно низка: знаменита справа Коккінакіс проти Греції (1993), коли Страсбурзький Суд захистив і організацію Свідків Єгови в Греції, і право самого Коккінакіса переконувати інших у гідностях власної релігії; Хофманн проти Австрії (1993 чи має залежати право опіки над дітьми у випадку розлучення батьків від належності до тієї чи іншої релігії одного з них); Манусакіс та ін. проти Греції (1996, Суд наголосив, що свобода релігії – це і невід'ємне право збиратися з іншими для виразу своїх релігійних почуттів); Валсаміс проти Греції та Євстратіу проти Греції (обидва - 1996, право навчати своїх дітей власній релігії), Георгіадіс проти Греції та Цірліс та Коломпас проти Греції (обидва 1997, Суд захистив право на звільнення від військової служби для священнослужителя Свідків Єгови, оскільки такі ж винятки існують в Греції для православних священників) та інші. Свідки Єгови виграли у Страсбурзькому Суді також два процеси проти Болгарії (Християнська Асоціація Свідків Єгови проти Болгарії, 1998 та Стефанов проти Болгарії, 2001), два важливих процеси у Верховному

Суді Японії (Кобаяші проти Мацумото, 1996 та Такеда проти Держави, 2000), у Верховному Суді Філіппін (1993) і в судах інших країн.

Згадаю лише ще одне дуже важливе рішення Суду, цього разу Федерального Конституційного Суду Німеччини, який у справі „Релігійна Асоціація Свідків Єгови проти Сенату Берліну” (2000) ухвалив, що надання релігійній асоціації статусу корпорації публічного права не залежить від ступеню її лояльності державі. Щоправда, діяльність Свідків Єгови 2004 р. заборонена судом у Москві. Але 11 квітня 2007 р. у справі „Кузнецов та інші проти Росії” Європейський Суду з прав людини захистив Свідків Єгови і одногласно ухвалив, що російська міліція, яка закрила молитовне зібрання Свідків Єгови в Челябінську, порушила закон і присудив виплатити заявникам 90,5 тис. євро компенсації.

Є й інші міста, де зібрання Свідків Єгови не толеруються. Для прикладу - Наманган. 22 березня 2008 р. узбецькі правоохоронці не лише розігнали, але й побили там віруючих. Однак, Свідки Єгови не єдині, хто піддається нагінкам в цій центральноазійській країні. У тому ж такі місяці на 9 середніх зарплат був оштрафований ферганський баптист Е.Кім за те, що 40 віруючих зібралось в його будинку на недільне молитовне зібрання. Водночас, за несанкціоноване властями навчання дітей релігії в Намангані були звільнені імами двох мечетей. Іншими словами, у “низці країн” свідки Єгови гранично обмежені у своїй діяльності аж до того, що ця діяльність може коштувати їм свободи, а інколи – й життя. Вони навряд чи вільно почувуються у Північній Кореї, де від 50 до 75 тисяч християн утримуються в ув'язненні, або в Китаї, Саудівській Аравії чи Лівії. Але там взагалі порушуються фундаментальні права і свободи людини. І стосується це всіх релігій, окрім спеціально дозволених владою.

Взагалі стверджувати, що *“більшість НРТ, яка вже визнана вченими та урядами багатьох країн деструктивними, тоталітарними, псевдорелігійними, а часом відверто кримінальними і навіть заборонені у багатьох країнах”*, можна лише в разі абсолютного нерозуміння проблеми, відсутності мінімальної релігієзнавчої освіченості чи тупій конфесійній заангажованості. Це дуже і дуже різні утворення. Одні НРТ конфронтують з суспільством, інші - терплять його присутність як неминуче зло, а треті - зовсім непогано з ним взаємодіють. Одні НРТ мали дуже серйозні проблеми із законом, інші - підкреслено законослухняні. У якихось вільний секс не заборонявся, в інших - практикується аскеза і приборкання плоті. Подекуди ми зустрічаємо багатих лідерів, але часом статки проводирів цілком скромні. Нарешті, для когось приєднання до НРТ закінчується важкими наслідками в особистому житті й соціальним крахом, а для інших - віднайденням душевної рівноваги і впевненості в собі.

Ну як можна стверджувати, до прикладу, що всі новітні релігії – це зібрання брехунів, сексуальних збоченців, фінансових шахраїв й фанатиків? Що в усіх НРТ людину пригнічують і перетворюють на сліпе знаряддя в руках харизматичного лідера; всюди застосовуються вкрай небезпечні сеанси зцілення й вигнання демонів? Насправді жодне узагальнення не виявиться справедливим, якщо ми прикладатимемо його до **всіх** НРТ. Чи є серед їхніх лідерів крадії, ошуканці й шукачі "легких грошей"? Очевидно, і навіть напевно, є. Водночас на тлі нескінченних фінансових скандалів, у які виявляються втягнутими ієрархи й духовенство історичних церков, важко наважитись стверджувати, що економічні афери властиві тільки НРТ.

Чи мають місце в НРТ сексуальні збочення? Напевно, трапляються. Але, знов-таки, перше ніж стверджувати, що це "фірмова" ознака НРТ, варто було б дослідити, скільки збоченців припадає на 1000 представників історичних церков і скільки - на 1000 "сектантів".

3. Дуже серйозним питанням, навколо якого накопичено безліч недостовірної інформації, є суспільна небезпека, яка може виходити від релігійних спільнот. Важливо підкреслити, що така небезпека виходить не лише від *новітніх* релігійних рухів. “Пензенське сидіння”, яке впродовж півроку привертало увагу всіх медіа пострадянського і не лише пострадянського простору, далеко не єдиний приклад “проблемності” в дуже і

дуже традиційних релігіях. Час від часу доволі настирливо пропонується ліквідувати “зони занепокоєння” силовими методами; для профілактики й покарань за злочини, скоєні членами релігійних спільнот (передовсім, НРР), застосовувати спеціальне, а не загальне законодавство тощо.

Спроби забезпечити суспільство від екстремізму на релігійному ґрунті зрозумілі. Але якщо нам, до прикладу, відомі шість НРР, члени яких здійснили суїцид або стали жертвами зіткнень з властями (Гілка Давидова, Небесна Брама, рух Джефрі Лундгрена, Сонячний храм та Рух за відновлення десяти заповідей) та ще два рухи, чия агресія була спрямована назовні – Аум Синрикьо і “Сім’я” Чарлза Масона, то чому слід ставити під підозру *всі* або навіть *більшість* новітніх релігійних рухів? До чого тут, скажімо, Віра Багаї або Фалунь Дафа? І чому вважається, що злочинці – поза тим, чим вмотивовані їхні злочини, - не мають нести покарання відповідно до Кримінального Кодексу України?

Неправда, нібито українське законодавство не встановлює покарання для тих, хто скоює злочини, прикриваючись релігією. По-перше, Кримінальний Кодекс України передбачає позбавлення волі за цілу низку злочинів, скоєння яких пов’язане з релігією. Це - порушення рівноправності громадян залежно від ставлення до релігії (стаття 161); пошкодження релігійних споруд чи культових будинків (ст. 178); незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь (ст. 179); перешкоджання здійсненню релігійного обряду (ст.180); посягання на здоров’я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів (ст. 181). Стаття 258 передбачає покарання за терористичний акт, здійснений з метою, у тому числі, привернення уваги громадськості до релігійних поглядів.

По-друге, релігійний, умовно кажучи, ґрунт не *пом’якшує*, а *ужорсточує* покарання. Стаття 67 Кримінального Кодексу серед обставин, які його обтяжують, вказує на *«вчинення злочину на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі або розбрату»*. Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України обмеженням або позбавленням волі на строк до трьох років. А якщо ті самі дії поєднані з розпалюванням релігійної ворожнечі караються обмеженням волі вже на строк від трьох до п’яти років (ст. 110).

Але дедалі частіше йдеться про те, що Україна потребує не послідовного, справедливого і незворотного застосування законів і забезпечення рівності перед ними всіх громадян, а впровадження якогось особливого, специфічно “антикультистського” законодавства, яке, нібито, існує в Європейському Союзі.

4. Насправді це не так. Навіть спеціальна Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) №1412 (1999 р.) “Протиправні дії сект” наголошує, що до неправомірних дій, які вчиняються від імені згаданих груп, необхідно застосовувати звичайний правовий інструментарій, передбачений цивільним та кримінальним законодавством. Підкреслюється також необхідність недопущення будь-якої дискримінації релігійних меншин. У Рекомендації прямо, недвозначно і визначено наголошується: *„...Прийняття окремих законодавчих актів про секти було б небажаним, оскільки таке законодавство порушувало свободу совісті та віросповідання, гарантовану Статтею 9 Європейської Конвенції з Прав Людини, а також зашкодило традиційним релігіям ... Нейтральна позиція держави в цій сфері та надання рівного захисту всім релігійним організаціям є гарантією від виникнення будь-яких форм дискримінації; тому вона (ПАРЄ – В.Є.) закликає державні органи влади утримуватися від застосування заходів, в основі яких лежало б визначення цінності віровчення (Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи 1412 (1999) «Протиправні дії сект» // Людина і світ. – 1999. - №9. – С.25-26).*

Резолюція 1412, як, до речі, і попередня, прямо промовляють: не треба створювати якогось спеціального „антисектантського законодавства”: якщо особа порушує закон, вона має притягатися до відповідальності у звичайний спосіб – адміністративний, карний тощо. 2002 р. ПАРЄ в своїй Рекомендації №1556(2002) „Релігія і зміни в Центральній і Східній Європі знов наголошує: *„...Застосовувати звичайні процедури національного права в усіх*

випадках зловживання релігійними свободами на шкоду суспільству або правам, свободам й здоров'ю людини”.

В Європейському Союзі дійсно є одна країна, яка ухвалила „антисектантський” закон. 2001 р. це зробила Франція. Закон передбачає розпуск корпорації або асоціації, активність якої спрямована на встановлення психічної залежності осіб, які беруть участь у діяльності таких організацій, і порушує права людини та фундаментальні свободи; а також якщо ці асоціації або їхні функціонери будуть неодноразово спіймані на брехні, нелегальній медичній діяльності та кримінальних правопорушеннях. Міжнародна реакція на законопроект була дуже критичною. Не тому, звісно, що фахівці й правозахисники воліють захищати шахраїв чи насильників. Ні, просто їх, як і священнослужителів традиційних релігій, відразу насторожила довільність критеріїв, покладених у визначення “проблемних релігій” та антидемократичність проекту. Справа в тім, що практично будь-яку, причому дуже респектабельну Церкву можна відтак “розпустити”. Ну, скажіть, хіба, не веде нічне чування до психологічної залежності? А вигнання бісів, які практикуються і в Православній, і Католицькій церквах, це хіба не психологічний вплив? А пости? А якщо священники повторюють вірним, що Ісус при дверях, а якийсь контролер за дотриманням закону Його не бачить, то чи не звинуватять отців у маніпуляціях і використанні легковірності недостатньо зрілих осіб? Католицька ієрархія Франції виступила проти закону, підкресливши, що його можна буде використати проти деяких культових практик традиційних релігій. Офіційне видання Ватикану *La Civiltà Cattolica* писало тоді, що цей закон фактично може загрожувати не лише релігійній свободі, але й самому сповіданню віри. Закон зустрів дуже критичну реакцію в Конгресі й Сенаті США, а 18 грудня 2002 р. Парламентська Асамблея Ради Європи ухвалила спеціальну Резолюцію № 1309 “Свобода релігії і релігійні меншини у Франції”. В ній наголошується: “...Хоча держави члени мають повну свободу застосовувати будь-які заходи, що здаються необхідними для захисту громадського порядку, виправдані обмеження свобод, гарантованих ст. 9 (свобода думки, совісті й релігії) 10 (свобода вислову) та 11 (свобода зібрань і асоціацій) Європейської конвенції з прав людини є предметом особливих умов... Після вивчення Французького закону Асамблея нічого не залишається, ніж висувати: тільки Європейський Суд з прав людини і лише він може дійти остаточного висновку – чи сумісний цей Закон з Європейською конвенцією з прав людини... Асамблея запрошує Уряд Франції переглянути цей закон і внести ясність у дефініції “нанесення кривди” та “кривдник” (Resolution 1309 (2002) Freedom of religion and religious minorities in France //http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta02/ ERES 1309.htm).

Словом, європейська правова практика спрямована не на звуження громадянських свобод, а на їх розширення.

5. Нарешті не можна не помітити, що дискусії навколо НРТ заторкують набагато ширші проблеми – свободи й людських прав, наприклад. Неймовірно, що в країні, де впродовж минулого сторіччя мільйонам, без перебільшення, людей забороняли гідний вираз їхніх релігійних почуттів, де тисячі і тисячі поклали своє життя за право вірити, в те, що вони вважають гідним віри, де впродовж усього радянського періоду існувало релігійне підпілля, відбуваються такі агресивні виступи проти релігійної свободи; з’являються проекти на правду драконівських законів. Неймовірно, що ця агресія може виходити – як у випадку зі згаданим вище текстом - з баптистського середовища, яке дало величезну когорту мучеників за віру і в’язнів сумління. З середовища, яке написало на своїх знаменах два головних політичних принципи: „Відокремлення Церкви та держави” і „Свобода совісті для всіх”.

Чи помічають ці люди, що вони дуже й дуже “близько до тексту” відтворюють кліше радянських газет 30-річної давнини? З усіма цими “Вовками в овечій шкурі”, “З манівців на світлу путь” й іншими, де таврували “зловісних баптистів” – „одновірців кровожерливого президента Трумена”, який скинув бомбу на Хіросіму й Нагасакі. Або про те, як в сектах одурманюють людей, накидають на їхні очі полуду (про „промивку мозків”

радянські газети ще не знали) і ті, наче зачакловані (тепер би сказали – зомбовані), всотують у себе „гнусности матёрых антисоветчиков”, свого часу засуджених найсправедливішим судом у світі. До речі, і список „деструктивних культів” тоді був: називався „Інструкція від 16 березня 1961 року із застосування законодавства про культу” (Законодательство о религиозных культах. Для служебного пользования. – М., 1969.- С.143). Там якраз і були перелічені “секти, віровчення яких має антидержавний та бузувірський характер: єговісти, п’ятидесятники, істинно-православні християни, істинно-православна церква, адвентисти-реформісти, мурашківці і т.п.” (На „т.п.” зверніть особливу увагу – туди увійшли і греко-католики, і члени Ради Церков ЄХБ, і інші).

Чи може забули про заклики позбавити батьківських прав “сектантів”, які не дозволяють дітям вступати в піонери і затьмарюють їхній розум “біблійними байками” у час, коли “Гагарін літав у космос і ніякого Бога там не бачив”? І чи усвідомлюють, що якісь “антисектантські спецзаходи” матимуть драматичні наслідки для дуже багатьох дійових осіб конфесійної сцени країни? Боюсь, що ні.

Людмила ФИЛИПОВИЧ (Київ)

АНТИСЕКТАНТСКАЯ ИСТЕРИЯ В УКРАИНСКИХ СМИ: ВИДИМЫЕ И НЕВИДИМЫЕ ПРИЧИНЫ

Интерес СМИ на постсоветском пространстве к сектам и так называемым сектам – явление новое как для СМИ, так и для сект. Точкой отсчета в истории их взаимоотношений - очень непростых, противоречивых, неоднозначных - можно считать время появления новых религиозных феноменов в СССР - конец 80-х-начало 90-х годов пр.ст. Первая значимая манифестация своего присутствия в обществе со стороны Великого Белого братства поставила перед СМИ проблему ее освещения: как и что написать о данном явлении?

Ужас и страх от неизвестности заявившего о себе движении, отсутствие журналистского опыта работы с такого рода материалом, живучесть общей антирелигиозной настройки в общественном сознании и мн. др. привели к тому, что первые публикации о новых религиозных движениях были робкими, даже беспомощными, одномерными и пр. ВББ, как и все новое в религиозной жизни, однозначно воспринималось как зло, про что и писали журналисты. Немногим пришло в голову пообщаться с самими «сектантами», экспертами, обратиться к международному опыту борьбы с асоциальными духовными явлениями. Первые публикации о сектах строились на основании информации, полученной из книг авторов советской школы с красноречивым названием «Яд с доставкой на дом», «Овцы в волчьей шкуре среди нас» и пр.

За последние годы ситуация, естественно, изменилась: НРД из случайного и единичного явления превратились в закономерность. Увеличилась количество общин, направлений и последователей. Все это потребовало соответствующего информационного освещения, которое стало и более разнообразно, и более профессионально.

В украинских СМИ пока еще не сложилось единого подхода к НРД – в целом отрицательного или нейтрального (про положительный даже подумать нельзя), однако мы можем отметить те тенденции в их формировании, которые очень показательны для постсоветских СМИ.

Несмотря на существующие в Украине факультеты и даже институты журналистики, среди тех, кто освещает в СМИ тему новых религий, почти не найдете профессиональных журналистов. Как правило, на религиозные темы пишут историки, философы, культурологи, психологи и др., что, без сомнения, сказывается на качестве и